

УДК 378.147.091.33-027.22:81'27:81'25
DOI: <http://doi.org/10.32589/2412-9283.43.2025.358791>

Мінчак Г. Б.

minchakgb@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1673-475X>

Київський національний лінгвістичний університет

Дата надходження 11.11.2025. Рекомендовано до друку 19.11.2025

НАВЧАЛЬНА ДИСЦИПЛІНА “КУЛЬТУРА МОВЛЕННЯ УКРАЇНСЬКОГО ПЕРЕКЛАДАЧА”: КОНЦЕПЦІЯ, СТРУКТУРА ТА ЗМІСТОВЕ НАПОВНЕННЯ РОБОЧОЇ ПРОГРАМИ

Анотація. У статті описано робочу програму вибіркової навчальної дисципліни українознавчого спрямування “Культура мовлення українського перекладача”, що розроблена для здобувачів освіти першого (бакалаврського) рівня вищої освіти Київського національного лінгвістичного університету. Окреслено мету курсу, змістове наповнення дисципліни, яке охоплює питання культури писемного й усного мовлення, правописної кодифікації, акцентологічних, лексико-семантичних, морфологічних і синтаксичних норм, а також актуальні процеси мовного розвитку кінця ХХ – першої чверті ХХІ століття. Окрему увагу приділено розвитку навичок редагування, аналізу мовленнєвих помилок, удосконаленню мовної майстерності та виробленню етичної й професійно переконливої комунікації. Висвітлено структуру курсу, принципи оцінювання навчальних досягнень, форми поточного й підсумкового контролю, а також систему компетентностей, що формуються в процесі навчання. Представлено основні й додаткові джерела, які забезпечують науково-методичну підтримку дисципліни.

Ключові слова: культура мовлення, мовна норма, мовне явище, критерії оцінювання, здобувачі освіти.

Minchak H. B.

minchakgb@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0002-1673-475X>

Kyiv National Linguistic University

ACADEMIC DISCIPLINE “SPEECH CULTURE OF A UKRAINIAN TRANSLATOR”: CONCEPT, STRUCTURE AND SYLLABUS CONTENT

Abstract. Introduction. The article describes in detail the syllabus of the elective academic discipline of Ukrainian studies “Speech Culture of a Ukrainian Translator”, developed for applicants of the first (bachelor’s) level of higher education at the Kyiv National Linguistic University. **Purpose.** The goal of the course is to form a high level of communicative, speech and professional competence of future translators, philologists and teachers of literature based on in-depth mastery of the norms of the modern Ukrainian literary language. **Methods.** The study employs descriptive and analytical methods, curriculum analysis, and synthesis of theoretical and methodological approaches to language education. The article provides an extended description of the content modules of the discipline, which cover issues of the culture of written and oral speech, spelling codification, accentological, lexical-semantic, morphological and syntactic norms, analyses the latest trends in language development of the late 20th – first quarter of the 21st century and develop the ability to navigate modern language changes. Special attention is paid to the formation of practical editing skills, identification and correction of speech anomalies, development of professional communication skills, improvement of language skills, stylistic sense, and the ability to select language tools according to the communicative situation. **Results.** The article highlights the structure of the course, the logic of constructing educational modules, the principles of assessing students’ academic achievements, as well as the forms of current and final control that ensure the systematic and consistent mastery of the material. The range of competencies that are formed during the study of the discipline is

outlined, and a list of main and additional sources that create the scientific and methodological basis of the course is provided. **Conclusion.** The material emphasizes the importance of speech culture as a key tool in the professional activity of a translator, philologist, and language teacher and emphasizes its role in the formation of the linguistic personality of a higher education student.

Key words: talk show, modern Ukrainian language, Ukrainian song, language norms, linguistic phenomena, students.

Мета вивчення дисципліни – поглибити вміння і навички досконалого володіння сучасною українською літературною мовою в професійній сфері, підвищити рівень комунікативної компетентності майбутніх фахівців.

Чому це цікаво й потрібно вивчати?

По-перше, для перекладача, філолога або вчителя словесності володіння мовленням на високому рівні – це те саме, що для музиканта володіння інструментом. Переклад – це не тільки зміст, а й форма. Від культури мовлення залежить, чи буде переклад зрозумілим, точним, природним для носія мови, чи збережеться стиль і настрій оригіналу.

По-друге, грамотне мовлення підвищує довіру. Викладач або перекладач із багатим, правильним мовленням має більший авторитет серед студентів, слухачів і замовників. Професійна кар'єра залежить від мовленнєвих навичок. Без відточеної культури мовлення складніше отримати престижну роботу, укласти вигідний контракт чи створити власний бренд у перекладацькому чи в освітньому середовищі.

По-третє, робота з мовою вчить краще розуміти різні стилі, жанри, культурні контексти, а отже, відкриває більше можливостей для творчості та професійного зростання.

По-четверте, вивчення культури мовлення розвиває мислення. Чітке, логічне мовлення починається з чіткого мислення.

Статус дисципліни – вибіркова.

Форма навчання – денна.

Загальний обсяг (відповідно до робочого навчального плану): 3 кредити ЄКТС; 90 год, зокрема: лекції – 30 год, самостійна робота – 60 год.

Пререквізити до вивчення або вибору навчальної дисципліни: зацікавлення питаннями ефективної грамотної усної й писемної комунікації, самовдосконалення і творчості.

Анотація навчальної дисципліни

Якісна професійна підготовка філологів, перекладачів, учителів-словесників потребує постійного оновлення, розширення та вдосконалення знань як рідної, так і іноземної мов. Навчальна дисципліна “Культура мовлення українського перекладача” глибше ознайомлює студентів із нормами сучасної української літературної мови, навчає їх об'єктивно й виважено коментувати найскладніші, найсуперечливіші вживання та проблемний правопис слів і словосполучень. Це сприятиме підвищенню кваліфікації спеціальних компетентностей у галузі культури фахової української мови та мистецтва професійної комунікації, удосконаленню рівня професійної мовної майстерності, мовної грамотності, комунікативної компетентності студентів, що забезпечить належне професійне спілкування.

Специфіка курсу полягає в тому, що він повинен допомогти студентам теоретично осмислити й практично опанувати можливості сучасної української літературної мови в різних структурно-функціональних стилях на фонетичному, лексико-семантичному, морфологічному, синтаксичному рівнях та морфонологічному, словотвірному, фразеологічному підрівнях і зрозуміти актуальні зміни й тенденції в мовному розвитку.

Навчальна дисципліна передбачає участь студентів у тематичних лінгвістичних іграх і конкурсах, що сприятиме не лише шліфуванню правильного орфоепічно,

лексично й граматично нормативного мовлення, а й умінню красиво й образно висловитися. Опанування курсу “Культура мовлення українського перекладача” важливе для підготовки вправних філологів, перекладачів, учителів-словесників.

Завдання навчальної дисципліни “Культура мовлення сучасного перекладача” полягають у формуванні загальних і фахових компетентностей, окреслених у відповідних освітньо-професійних програмах з підготовки майбутніх перекладачів, філологів, учителів-словесників.

Очікувані результати навчання з навчальної дисципліни також співвідносяться з програмними результатами навчання, викладеними в освітньо-професійних програмах з підготовки майбутніх перекладачів, філологів, учителів-словесників.

Результат навчання (1. Знати. 2. Уміти. 3. Комунікація. 4. Автономність та відповідальність)		Форми (та/або методи і технології) викладання і навчання	Методи оцінювання та пороговий критерій оцінювання
Код	Результат навчання		
1.1	Особливості культури усного та писемного мовлення	<i>Форми навчання:</i> лекції з прозірковими презентаціями. <i>Методи навчання:</i> проблемний, груповий, проєктний, інтерактивний	<i>Методи оцінювання:</i> усна співбесіда, електронне тестування
1.2	Мовні норми сучасної української літературної мови на кожному її рівні та підрівні	<i>Форми навчання:</i> лекції з прозірковими презентаціями. <i>Методи навчання:</i> проблемний, груповий, проєктний, інтерактивний	<i>Методи оцінювання:</i> усна співбесіда, електронне тестування
1.3	Негативний вплив інтерференцій на комунікативний образ мовця	<i>Форми навчання:</i> лекції з прозірковими презентаціями. <i>Методи навчання:</i> проблемний, груповий, проєктний, інтерактивний	<i>Методи оцінювання:</i> усна співбесіда, тестування
2.1	Ідентифікувати помилкобезпечні мовні й мовленнєві місця	<i>Форми навчання:</i> лекції з прозірковими презентаціями. <i>Методи навчання:</i> проблемний, груповий, проєктний, інтерактивний	<i>Методи оцінювання:</i> усна співбесіда, тестування
2.2	Добирати засоби відповідно до мовних норм сучасної української літературної мови	<i>Форми навчання:</i> самостійна робота. <i>Методи навчання:</i> проблемний, груповий, проєктний, інтерактивний, ігровий, комп’ютерний методи, кейс-метод	<i>Методи оцінювання:</i> усна співбесіда, тестування
3.1	Уміти правильно, чітко й переконливо коментувати зміни в сучасній українській літературній мові, зумовлені процесами глобалізації та демократизації	<i>Форми навчання:</i> лекції з прозірковими презентаціями. <i>Методи навчання:</i> проблемний, груповий, проєктний, інтерактивний	<i>Методи оцінювання:</i> усна співбесіда, тестування
4.1	Правильно добирати засоби в конфліктних комунікативних ситуаціях	<i>Форми навчання:</i> самостійна робота. <i>Методи навчання:</i> самонавчання, комп’ютерний метод, метод портфоліо	<i>Методи оцінювання:</i> усна співбесіда, тестування
4.2	Дбати про збереження ідентичності української мови, захищати її від зовнішніх деструктивних впливів	<i>Форми навчання:</i> самостійна робота. <i>Методи навчання:</i> самонавчання, комп’ютерний метод, метод портфоліо	<i>Методи оцінювання:</i> усна співбесіда, тестування

Після завершення курсу здобувачі освіти зможуть:

- 1) грамотно і стильно висловлюватися українською, дотримуючись норм сучасної української літературної мови;
- 2) аналізувати й удосконалювати власне мовлення та перекладені тексти, уникаючи типових мовленнєвих помилок;
- 3) адаптувати власне мовлення відповідно до ситуації спілкування;
- 4) користуватися засобами мовленнєвого впливу для досягнення поставленої мети в усній і письмовій комунікації;
- 5) редагувати і вдосконалювати переклади, зберігаючи точність змісту й естетику вислову;
- 6) будувати професійне мовлення перекладача і вчителя: ясне, логічне, переконливе й етичне;
- 7) критично оцінювати мовленнєві анормативи в медіадискурсі, у науковій і художній літературі, у публічному дискурсі;
- 8) формувати мовну особистість, яка сприяє розвитку професійного іміджу перекладача, філолога, вчителя-словесника;
- 9) розвинути м'які навички (soft skills) критичного мислення щодо тих чи тих мовленнєвих явищ; комунікативної гнучкості і вміння адаптувати мовлення до різних аудиторій; ведення ефективного діалогу й публічного виступу.

Навчальна дисципліна спрямована на формування мовно-комунікативної, емоційно-етичної, рефлексивної компетентностей, а також сприяє розвитку дослідницько-інноваційної, проєктувальної, прогностичної, організаційної компетентностей і здатності до навчання впродовж життя.

Система оцінювання результатів навчання студентів (критерії оцінювання результатів навчання та засоби діагностики навчальних досягнень студентів).

Система модульно-рейтингового контролю результатів навчання студентів для дисципліни “Культура мовлення сучасного перекладача” має таку структуру:

Форма підсумкового контролю	Види навчальної діяльності студента	Максимальна кількість балів
Передбачений підсумковий контроль – залік	Модульна контрольна робота (МКР)	100

Оскільки курс лекційний, то здобувачі освіти отримують бали лише за виконання модульної контрольної роботи наприкінці семестру. Семестровий рейтинговий бал – максимум 100 балів – це сукупність балів за модульну контрольну роботу (МКР).

Підсумковий контроль – залік – викладач виставляє за національною шкалою та за шкалою ЄКТС на основі таких співвідношень:

Семестровий рейтинговий бал	Оцінка за шкалою ЄКТС	Оцінка за національною шкалою
90–100	A	зараховано
82–89	B	
75–81	C	
66–74	D	
60–65	E	
0–59	FX	не зараховано

Оцінювання модульної контрольної роботи

Вивчення дисципліни завершується модульною контрольною роботою, під час якої перевіряється засвоєння студентами всього програмного матеріалу курсу, винесеного як на аудиторну, так і на самостійну роботу. МКР здобувачі освіти виконують у формі електронного тестування на платформі Microsoft Teams 365 (Microsoft Forms).

Зразок тестового завдання модульної контрольної роботи з вибором однієї правильної відповіді:

ПОРУШЕНО норму сполучення числівника з іменником у рядку

А сім цілих вісімнадцять сотих відсотка

Б двадцять два викладача

В три з половиною кілограми

Г мільйонам примірників

Г півтори тоннами

Якщо студент набрав 90–100 відсотків правильних відповідей, то отримує оцінку А за шкалою ЄКТС, зараховано; 82–89 відсотків – оцінку В за шкалою ЄКТС, зараховано; 75–81 відсотків – оцінку С за шкалою ЄКТС, зараховано; 66–75 відсотків – оцінку D за шкалою ЄКТС, зараховано; 60–65 відсотків – оцінку Е за шкалою ЄКТС, зараховано; 0–59 відсотків – оцінку FX, не зараховано. В останньому випадку здобувач освіти відповідно до графіка залікової сесії складає залік із навчальної дисципліни. У разі успішного складання здобувачі освіти отримують оцінку “зараховано”, 60 Е.

ЗРАЗОК ЗАЛІКОВОЇ КАРТКИ

Київський національний лінгвістичний університет

Перший (бакалаврський) рівень

Навчальна дисципліна Культура мовлення українського перекладача

Семестр II

ЗАЛІКОВА КАРТКА № 1

1. Лексико-семантичні аномативи: причини й типологія.

2. Зредагуйте речення. Поясніть помилки у вживанні займенників.

1. Цей прилад дуже зручний: їм легко подрібнити овочі, збити білкову піну, видавити сік із фруктів. 2. Я куплю цю річ у кожному разі. 3. У нашому магазині Ви придбаєте речі на любий смак. 4. Мені потрібно з коє-ким порадитися. 5. Про це поговоримо другим разом. 6. Красива квітка – всі єю захоплюються. 7. Ні в котрому разі не треба поспішати.

Затверджено на засіданні кафедри української філології

Протокол № від

Викладач _____

Завідувач кафедри _____

Орієнтовні питання до заліку

1. Предмет і завдання курсу “Культура мовлення українського перекладача”. Зв’язок з іншими дисциплінами. Сучасні напрями вивчення помилок.
2. Поняття норми і помилки в різних видах людської діяльності.
3. Різновиди лексичних анормативів.
4. Типологічні поєднання з надлишковою інформацією.
5. Сплутування семантики паронімів.
6. Феномен міжмовної омонімії.
7. Суржикове утворення.
8. Фразеологічні помилки: причини появи, типологія, характеристика.
9. Кальковані сталі словосполучення.
10. Кальковані фразеологічні звороти часу.
11. Калькований канцелярит у фразеології.
12. Кальковані і спотворені прислів’я і приказки, крилаті вислови літературного походження.
13. Призабуті українські живомовні конструкції, звороти та еквіваленти слова.
14. Морфологічні помилки: причини появи, типологія, характеристика.
15. Анормативи в межах лексико-граматичного класу іменників.
16. Анормативи в системі прикметника.
17. Ненормативні утворення форм числівників.
18. Відхилення від морфологічних норм у межах лексико-граматичного класу займенників.
19. Помилки в системі дієслівних форм.
20. Помилки в системі прислівників.
21. Словотвірні помилки.
22. Синтаксичні помилки: причини появи, типологія, характеристика.
23. Лінгвістичне обґрунтування синтаксичних анормативів.
24. Ненормативне вживання прийменників.
25. Ненормативне поєднання присудка з підметом.
26. Неправильне утворення ряду однорідних членів речення.
27. Ненормативна побудова відокремлених членів речення.
28. Порухення відповідності займенникових еквівалентів замінюваним словом.
29. Зміна порядку слів як ненормативне утворення.
30. Ненормативні конструкції складних речень.
31. Синкретичні помилки – синтез порушень різних мовних норм.
32. Лексико-морфологічні анормативи.
33. Лексико-синтаксичні порушення.
34. Лексико-орфографічні помилки.
35. Лексико-словотвірні анормативи.
36. Морфолого-синтаксичні порушення.
37. Комунікативні девіації: причини, типологія, характеристика.
38. Поняття комунікативної компетенції мовця.
39. Модель комунікативного акту й помилконебезпечні місця в ньому. Комунікативні “провали”.
40. Класифікація комунікативних помилок.

**Тематичний план занять з навчальної дисципліни
“Культура мовлення українського перекладача”**

№ з/п	№ і назва теми (разом із темами, що винесені на самостійне опрацювання)	Кількість годин			
		Денна форма			
		Разом	у тому числі		
			лекції	семінарські / практичні заняття	самостійна робота
Змістовий модуль 1. Культура писемного мовлення					
1	Правописна кодифікація. До проблеми новітньої історії українського правопису: літери та люди (1928 – 1933 – 2019)	14	4		10
Змістовий модуль 2. Культура усного мовлення					
2	Мистецтво усної комунікації. Культура публічної монологічної мови. Культура професійної діалогічної мови	9	4		5
3	Фонетико-орфографічні норми. Нові явища у фонетиці української мови кінця ХХ – першої чверті ХХІ століття	7	2		5
4	Акцентуаційні норми сучасної української літературної мови	7	2		5
6	“Мовний смак” українського мовлення сучасності (актуальні процеси)	2	2		
Змістовий модуль 3. Мовні норми писемного й усного мовлення					
7	Норма в сучасному українському словотворенні: зразок і реальність	7	2		5
8	Лексико-семантичні анормативи: причини появи, типологія, характеристика	9	4		8
9	Фраземна норма сучасної української літературної мови	7	2		5
10	Варіантність морфологічних норм сучасної української літературної мови	9	4		7
11	Національні особливості українського синтаксису	7	2		5
12	Синкретичні помилки: причини появи, типологія, характеристика	7	2		5
	Усього годин	90	30	0	60

Рекомендована література

Основна література

- Бабич, Н. (2014). *Культура фахового мовлення*. Навчальний посібник. Книги – XXI.
- Дубчак, О. (2021). *Бачити українською*. Віхола.
- Дубчак, О. (2023). *Серце з перцем. Українські фразеологізми на щодень*. Віхола.
- Дубчак, О. (2022). *Чути українською*. Віхола.
- Зубков, М. (2020). *Норми та культура української мови за оновленим правописом. Ділове мовлення*. Арії.
- Мацько, Л. І., Кравець, Л. В. (2007). *Культура української фахової мови*: навч. посібн. Академія.
<http://194.44.152.155/elib/local/sk710976.pdf>
- Микитюк, О. (2023). *Сучасна українська мова: самобутність, система, норма*: навч. посібник. Видавництво Львівської політехніки.
- Мінчак, Г. Б. (2023). *Типологія помилок*: навчально-методичний комплекс. Вид. центр КНЛУ.
<http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/handle/78787878/5330>
- Сербенська, О. (2023). *Антисуржик*. Вчимося ввічливо поводитись і правильно говорити. Апріорі.
- Сербенська, О. (2004). *Культура усного мовлення*: навч. посібник. Центр навчальної літератури.
- Тараненко, О. О. (2024). *Українська літературна мова кінця ХХ – першої чверті ХХІ століття: стан і тенденції розвитку*. Частина І-ІІ. Український мовно-інформаційний фонд НАН України.
- Терлак, З. (2019). *Пунктуаційний словник-довідник*. Апріорі.

Додаткова література

- Ажнюк, Л. (2024). Мова ворожнечі й політкоректність у сучасній суспільно-політичній комунікації. *Мовознавство*, 2, 7–19. <https://doi.org/10.33190/0027-2833-335-2024-2-002>
- Берегова, Г. Д., Предместніков, О. Г. (2021). *Культура мовлення у системі професійної підготовки молоді*. Херсон.
- Береза, Т. (2023). *Скажи мені українською: українсько-російський словник правдивої мови*. Апріорі.
- Бибик, С. П. (2023). Пунктуаційна норма в “Українському правописі” 2019 року: принципи формування і чинники кодифікації. *Українська мова*, 3, 84–101.
- Вербич, С. О. (2023). Уживання великої букви: доповнення до чинного правопису. *Українська мова*, 1, 62–67.
- Винницький, В. М. (2004). *Акцентуаційні етюди*. Місіонер.
- Винницький, В. М. (2010). *Функційне навантаження українського наголосу*. Укрпол.
- Вихованець, І. Р. (2012). *Розмовляймо українською: мовознавчі етюди*. Пульсари.
- Городенська, К. (2019). *Українське слово у вимірах сьогодення*. КММ.
- Данчук, Ю. & Василенко, Ю. (2023). *Моя українська вільна. Спілкуймося легко!* Основа.
- Дворецька, Ю. (2024). *Помилкаріум. Моя українська правильна та вишукана*. Основа.
- Демська-Кульчицька, О. (2024). *Українська мова. Подорож із Бад-Емса до Страсбурга*. Vivat.
- Колібаба, Л. М. (2023). Зміни в унормуванні закінчень відмінюваних слів в “Українському правописі” 2019 року. *Українська мова*, 1, 68–99.
- Коца, Р. О. (2023). Про зміни й доповнення до правопису частин основи слова. *Українська мова*, 1, 50–61.

- Малаш, О. (2025). Український правопис та його сприйняття в суспільстві: заперечення, торг, прийняття. *Мовознавство*, 1, 39–51.
- Мінчак, Г. Б. (2025). Інтегроване заняття з української мови у форматі мовно-пісенного токшоу: інноваційні підходи до формування мовної компетентності здобувачів освіти. *Вісник Київського національного лінгвістичного університету. Серія Педагогіка та психологія*. 25(42). 98–111.
<https://doi.org/10.32589/2412-9283.42.2025.334937>
- Мінчак, Г. Б. (2023). Фонетика і фонологія сучасної української літературної мови в таблицях і схемах: навчальний посібник. Вид. центр КНЛУ.
<http://rep.knlu.edu.ua/xmlui/handle/787878787/5318>
- Муромцева, О. Г., Жовтоброух, В. Ф. (1998). *Культура мови вчителя*. Гриф.
- Нелюба, А. М. (2023). “Український правопис” і тотальна фемінітивізація. *Українська мова*, 3, 58–67.
- Пуряєва, Н. В. (2023). Проблеми правопису префіксів і суфіксів в “Українському правописі” 2019 року. *Українська мова*, 2, 101–115.
- Семенов, О. М. (2012). *Культура наукової української мови*. 2-ге видання, стереотипне. Академія.
- Титаренко, М. (2023). *Не музи, а м'язи: 5 вправ із творчопису*. Лабораторія.
- Фаріон, І. Д. (2013). *Мовна норма: знищення, пошук, віднова (культура мовлення публічних людей)*. Місто НВ.

Інтернетні ресурси для вдосконалення культури українського мовлення

Український правопис

<http://litopys.org.ua/pravopys/pravopys2015.htm>

“Як ми говоримо” (Б. Антоненко-Давидович)

<http://yak-my-hovorymo.wikidot.com/>

Культура слова: мовностилістичні поради (О. Пономарів)

<http://ponomariv-kultura-slova.wikidot.com/>

Блог (О. Пономарів)

<http://www.bbc.com/ukrainian/topics/ponomariv>

Уваги до сучасної української літературної мови (О. Курило)

<http://kurylo.wikidot.com/>

Довідник з українського слововживання (М. Волощак)

<http://nepravlyno-pravylyno.wikidot.com/pryslivnyky>

Правопис назв населених пунктів України (Портал ВРУ)

<http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/z7503/zv.cfl>

Програми для вивчення української на смартфоні

Конфлікт інтересів

Автор не має потенційного конфлікту інтересів, який би міг вплинути на рішення про опублікування цієї статті.

Використання штучного інтелекту

Штучний інтелект у дослідженні не застосовано.

